

Raj Tamás

Hanuka — Egy ünnep története

„Ne feledjétek, évezredek tekintenek le rátok figyelő szemmel!” — Napóleon szölt így katonáihoz az egyiptomi hadjárat során, az égbenyúló piramisokra mutatva. Mennyivel inkább szólhatunk így mi, zsidók, amikor — akár csak őseink, hosszú évszázadok óta — megnyújtjuk az apró lángokat a hanukai mécesben. S mennyivel közelebb áll hozzánk, mennyivel emberszabásúbb a csöpp, színes gyertyák fénye a hideg kőgúlák hatalmas méreteinél...

Raj Tamás főrabbi (Józsefudrosi zsinagóga), a Budapesti Rabbiság szóvivője, a Zsidó-Keresztény Párbeszéd Kör társelnöke, művelődéstörténész.

Nyolc napon át gyújtjuk meg a gyertyákat, estéről-estére eggyel több láng ég a nyolcarú lámpáson, míg az utolsó este valamenyi fény felragyog a zsinagógában és a zsidó otthonokban. „Ez a hanuka” — szólunk ilyenkor, mert úgy érezzük, ezáltal válik teljessé az ünnep. És persze, a csoda is. A hagyomány szerint a gyertyagyújtás szokása a *Makkabeusokra* emlékeztet, akik hosszú, kegyetlen elnyomás után felszabadították Jeruzsálemet és a Szentélyt. Meg akarták gyűjtani az örökméces, a színarany menóra lángjait, ám sehol nem találtak tiszta, megszentelt olajat. (Új olaj készítéséhez nyolc napra lett volna szükség). Ekkor csoda történt: a sarokban rábukkantak egy kicsiny olajkorsóra, a főpap pecsétjével lezárva, s ez a csöppnyi olaj nyolc napig égett!

A Talmud idején még vita tárgyát képezte, miként gyűjtsák meg a lángokat: növekvő vagy csökkenő sorrendben. Végül egy olyan alapelvet rögzítettek, amely azóta is érvényben van, s amely mindannyiunk számára irányadó lehet. Így hangzik: „A szentség dolgában csak emelkedni szabad”.

I.e. 167 decemberében a szír-görög elnyomás már elviselhetlenné vált Izraelben. Az uralkodó IV. *Antiokhosz Epiphanész*t még saját emberei is Epimánésznak — mániákus örültnek — becézték. A zsidók fájdalmai akkor váltak égbekiáltókká, amikor a politikai és a gazdasági elnyomáson túl már vallásukban is meggyalázták őket. A jeruzsálemi Szentélyben — hogy kigúnyolják a nép vallásos hitét — disznót áldoztak. Katonák kíséretében hordozták körbe Zeusz szobrát az országban, mindenkit arra kényszerítve, hogy leboruljanak előtte.

Modiin jellegzetes kisváros volt az ókori Izraelben a Jaffa-Jeruzsálem útvonal közelében, a hegyek lábánál. A városka főpapja, *Matitjáhu* öt fiával elhatározta: semmiképpen nem borulnak le a bálvány előtt, és másokat sem engednek, hogy hitüket megtagadják. Amikor az idegen katonák a főtéren felállították Zeusz szobrát, s az egyik gyáva polgár leborult a bálvány előtt, maga az ősz főpap szúrta le az árulót, fiai pedig elkergették a katonákat. A városka lakói a hegyekbe menekültek, ahol már nagyon sok elűzött szegényember rejtőzött. Az egyik fiú, *Júda Makkabi* szabadcsapatokat szervezett belőlük, előbb a hegyek között, majd nyílt terepen is eredményesen vették fel a harcot az idegen elnyomókkal szemben. Júda, akiről a Makkabeusok a nevüket nyerték, kiváló hadvezérnek bizonyult, s így három évvel később, i.e. 164 decemberé-

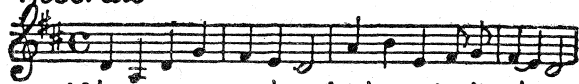
ben már felszabadították a fővárost. Jeruzsálem fényben úszott a győzelem örömére, s a megtisztított szentélyben is (isteni csoda folytán) meggyulladt az örökmécses. Ez a csoda azt is jól példázza: egy maroknyi nép — a csöppnyi olaj — képes legyőzni a félelmetes ellenséget, ha van elég hite, lelkesedése, bátorsága.

Osi időkben a hanukai lámpást a kapuba vagy az ablakba helyezték, ott gyújtották meg, hogy mindenki lássa a fényét. Később, a középkor zsidóüldözéseinek hatására a lámpás az ablakból az asztalra került. Újabban, a modern Izraelben, ismét az ablakban gyújtják meg az ünnepi fényeket. Ebben a sajátos, persze történelmi eredetű változásban, a magam részéről, egyfajta üzenetet vélek felfedezni: van olyan kor, amikor a lángokat kifelé, s van olyan, amikor befelé kell fordítani. Az ősi fényforrást, a hagyomány világát ezúttal újra nem csak befelé, saját hitünk épülésére, de mások felé is kötelességünk fölmutatni.

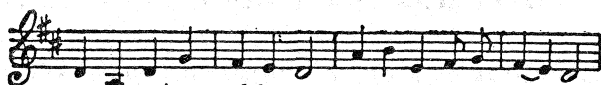
Amikor az apró, színes gyertyák fellobbanak, a család vagy a templomi közösség énekelni kezd. A legismertebb hanukai héber dal címe és kezdősora: *Maoz cur jesuati — lehá náe lesabéáh*. „Sziklaszirt oltalma a Tőle való segítség — egyedül neki érdemes hálát adni”. (A győztes szabadságharc emléke összefonódott a hívő ember érzésvilágával.) Ez a költemény a középkori Németországból való, akárcsak a dallam, amelyről kimutatták, milyen eleven kölcsönhatásban áll a korabeli trubadúrok dallamkincsével. Mellesleg, a német trubadúrok egyik legkiválóbbika, *Siisskind von Trimberg*, zsidó volt: a XIII. század második feléből fennmaradt dalai a zsidó imakönyv hangulatát és fordulatait tükrözik.

Erről a hanukai dalról már a XIII. század végén egy ugyancsak Németországból való legenda is beszél. A történet minden bizonnyal megesett, mivel a mainzi *Memorbuch*-ban (Közösségi Emlékkönyvben) azonnal feljegyezték. Mainz püspöke meghalt, ezért egyhetes nyilvános gyászt rendeltek el a városban: egy álló héten át tilos volt bármiféle fényt gyújtani. A hanuka ünnepe történetesen ezekre a napokra esett. Amikor beesteledett, a zsidók a templomba igyekeztek, de nem tudták, miképpen tegyenek eleget az ősi szokásnak. Ellenségeik is ott ólálkodtak a zsinagóga körül: ha a törvény ellenére meggyújtánák a lámpást, majd följelentik őket, s ha nem, hát jól mulatnak rajtuk. Az istentisztelet véget ért, a hanukai lángoknak már fel kellett volna lobbanniuk. Ám a templomban nyomasztóan sötét volt. Ekkor a rabbi magához szólította a gyermekeket. Mesélni kezdett a hanuka történetéről, az önfeláldozó, nagyszerű hősről, férfiakról, nőkről és gyerekekről, akiknek köszönhetően győztek a Makkabeusok, megtisztították a Szentélyt, s az olajkorsó fenekeén talált csöpp olaj — csodák csodája — nyolc napig égett. A mese végén a kicsinyek mind föllekesültek, szemük ragyogni kezdett. Ekkor a rabbi fölállt és így szólt híveihez: „Nézzetek gyermekeitek szeméibe, lássátok, hogy fénylenek azok. Ezekre a fényekre, ezekre a lángokra mondjátok el az áldást!” Az emberek énekelni kezdtek: *Maoz cur jesuati*. — „Sziklaszirt oltalma a Tőle való segítség.” A zsidók ellenségei pedig, akik addig a templom körül ólálkodtak, nem értették, mi történt: fény nem szűrődött ki a zsinagógából, mégis a hagyományos ének vidámsága a hívők boldogságáról, ünnepi áhítatáról árulkodott. Értetlenül álldogáltak egy darabig, s végül szégyenszemre eloldalogtak...

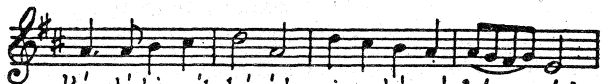
Moderato

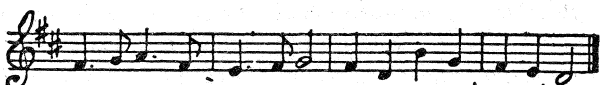
Mó-ausz cur-jó-su-ó-szi l'chono-e lósáb-bé-ách

ti-k-kaunbész-tő-fil-ló-szi v'somtaudó-ne-záb-bé-ách

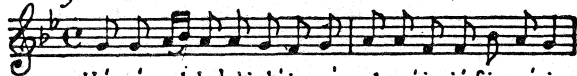

l'ész tochim mát-bé-ách mi-cor há-má-ná-bé -- ách

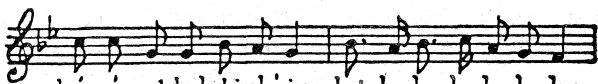

oz egmaur bö-sir mizmaur chanukkász há-miz-bé-ách.

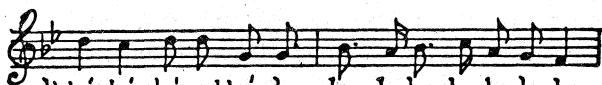
Allegretto.

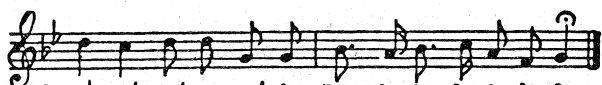
Há-né-rot hol-chim bá-im né-rot crá-im já-fim ná-im

há-né-rot hol-chim bá-im la la la la la la la

l'chág há-chá-nukká la la la la la la la

l'chág há-chá-nukká la la la la la la la.

Lobognak a mécsesek,
A szépek, tarkák, színesek.
Felavatás ünnepén,
Chanukkának ünnepén.

Hanukai dalok

(Hahn István: A fény ünnepe (Chanukka). Budapest, 1946.)